

Explanatio sancti Thoime

Prologus.

Rotegebat

Dcastra gladio suo cc. 1. Macha. 5. Hec verba congruit materie huius epistole ad colossenses: quia totus status huius vite est in pugnione militantiū: quoz habitacula castra dicunt Job. 7. Vilitate est vita hominis super terrā. ideo habitacula fidelium noīe castrorū figurant. Unde ecclesia similitudinē habet castroꝝ. **S**eneſ. 32. Caſtra dei ſunt hec cc. Dec caſtra tripliciter impugnant. A quibusdā quasi obſidentibus qui manifeſte ſe erigunt contra eccleſiā. Apoc. 20. Ascenderit ſuper latitudinē terre et circuerit caſtra sanctorū et ciuitatē viles etā cc. Ab alijs latenter recipit ſicut ab hereticis. **R**uſti. Per dulces sermones et benedictioſes ſeducit cora da hominū cc. 2. **T**y moth. 3. Malū autē homines et seductores, pſſient in peius errātes et in errore mittentes cc. A quibusdā ſez domēſticos per diuerſas corrupcioſes pecatoꝝ que ſunt ex corruptione carniꝝ cc. **E**phe. viii. Non eſt nobis colluctatio aduersus carnem et ſanguinem: ſed aduersus principes cc. Pielati ecclie ſunt duces. ps. Principes iuda duces eoz cc. Ad quoꝝ officiū pertinet cora oia predica caſtra ecclie munire. Et ora peccata quidē per exhortationes. **A**ſa. 58. Annūcia populo meo ſcelera eoz et donum iacob peccata eoz. Contra hereticos per ſanā doctrinā. **C**yr. 1. amplectentem eū qui ſim doctrinā eſt fidēlē ſermonē cc. Et ora perſecutores exemplō. ſez patienter tolerādo ſicut paulus protexit gladio ſpirituali. qz in ſuis epiftolis corripiebat peccata. cofurabat heres. animabat ad patientiā. De pſimo ephe. 5. Fornicatio aurē et ois immundicia aut auaritia. nec nomineſ in vobis cc. De ſecondo tyth. 3. Heretici hominē poſt primā et ſecondā correctionē deuita cc. De tertio. 2. coꝝ. 11. Per totū patet quo animabat ad patientiā. Et ſic tangunt duo in verbis ppoſitiſ ſez ecclie ſtatus eū dicit. **C**aſtra. et apostoli ſtudiuſ ibi. Propterea. In caſtriſ autē debet eſſe ſollicitudo ad mala vitā. **D**eutro. 23. Ut ſint caſtra tua ſancta et nihil in eis apparet feditatis. Item ordo ad ducē et ad ſe. **C**anti. 7. Quid videbis in funamini niſi choros caſtroꝝ. **S**eneſ. 32. Caſtra dei ſunt hec. Item terroz ad hoſtes. **C**an. 6. Terribilis ut caſtroꝝ acies ordinata cc. Sed apostolus circa protectionē erat ſollicitus tanq; paſtor cuius eſt dirigere oīea diligenter ne errerent. Job. 10. Inte eas vadit cc. Et ſic apostolus faciebat. **P**bil. 3. Imitatores mei effete ſicut et ego xpi cc. Item paſtere abundanter ne deficit. 1. petri. 5. Paſcute qui in vobis eſt dñi gregem cc. Et ſic apostolus faciebat. 1. corinth. 5. Tanq; paſculis lac dedi vobis. Item deſendere poteret ne pereant. **E**ccl. 7. Moli velle fieri iudei niſi valeas virtute irrumpere iniquitates cc. 1. Regū. 17. Paſcebat ſeruitus patris ſui gregem: et veniebat leo vel viſuo cc. Et ideo dicit qz apostolus pregebant caſtra. id eſt eccliam dei gladio quod eſt verbi del et dicit Epheſ. 6. **D**eb. 4. Quis eſt enim sermo dei et efficac et penetrabilior omni gladio ancipiti cc. Sic ergo materia huius epiftole eſt hec: quia in epiftola ad epheſios oſtendit modum ecclieſtice vnitatis. In epiftola ad philippenses oſtendit eius pſectum et conſederationē. In hac autem agit de eius conuerſione contra hereticos qui deprauauerunt eos ſeducendo cc.

Capitulum primum.

Aulus apostolus ieuſu xp̄i per voluntatem dei et tymotheus frater his qui ſunt coloſſis sanctis et ſidelibus fratribus in xp̄o ieuſu.

Dividit autē hec epiftola in ſalutationē et tractatū. ibi. **R**atias cc. Item primo ponuntur persone ſalutates. Se cūlo persone ſalutare ibi. **D**is qui ſunt cc. **T**ertio bona optata ibi. **H**ra vobis cc. Circa primū p̄ ſeptimā. **S**ecundū adiuncta ibi. **E**t tymotheus cc. **M**inicipalis primo tangit ex noīe paulus. id eſt humilis. **T**ales enim percipiunt sapientiā. **D**at. 11. **A**bſcondiſti hec a ſapienſibus et prudentiis: et revelasti ea paruulis. **E**t id docet eam. **S**ecundū ab officio. ſez apl. id eſt miſiſus. **I**cz ad pcurandum ſalutē fidelium. **A**ctuū. 13. **S**egregate mihi barnabā et ſaulū in opus quo alium pſiū eos cc. Job. 20. **S**icut mihi me pater et ego mitto vos cc. **E**t apius non cuuiliat ſed ieuſu xp̄i cuius gloriam querit. non luſiſus. 2. coꝝ. 4. Non enim noſmei ipſos predicanus ſed ieuſu xp̄m dominū noſtrū. nos autē feruos uestros per ieuſu cc. **S**ed quidā peruenierunt ad officiū ex ira dei propter peccati populi Job. 34. **Q**ui regnare facit hoſem ipſo critā ppter peccata populi. **D**ee. 13. **D**abo tibi regē in furore meo. Et ideo dicit. Per voluntatē dei. ſez ei be neplacitū. **J**ere. 3. **D**abo vobis pastoress iuxta cor meū et paſcent voi ſciētā et doctrina cc. **P**erſona adiuncta eſt tymotheus. ut ſez in ore duoz vel trij ſtet omne verbi. ut dicit **D**eutro. 17. **P**rouer. 18. Frater qui iunata fratrem quaſi ciuitas firma cc. Personae ſalutare ponuntur ibi. **D**is cc. **S**ancti dicunt maiores Luce. 1. **S**erviam illi in ſanctitate et iuſticia cora ipſo cc. **F**ideles dicuntur minores qui ſaltē verā fidem tenet. qz ſine ſide impoſſible eſt placere deo. vt dicit **H**eb. 11. **G**el sanctis. id eſt in baptiſmo ſanctificatis. et fidelibus. id eſt permanentibus in fide accepta. **P**rouer. 2. 8. **E**t fidelis multū laudabilis cc. **D**einde ponuntur bona optata ſez grāia que eſt principiū omnis boni. **N**om. 3. **J**uſtificati gratis per gratias ipius cc. **P**ax que eſt finale bonū oīm. ps. **Q**ui poſuit fines tuos pacē cc. **E**t per ſequens optat omnia bona media. Et hoc a deo. ps. **S**atiā et gloriā dabit dominus cc. **P**atri dñi noſtri ieuſu xp̄i. ſez per naturā. ſed noſtro per gratiā. **E**t dño ieuſu xp̄o. ſez patre noſtro ſez deo in trinitate. et dño ieuſu xp̄o ſez ad naturā aſſumptā.

Lectio ſeunda.

Ratias agimus deo et patri domini noſtri ieuſu xp̄i ſemper per vobis orātes. audiētē ſidem vestrā in xp̄o ieuſu et dilectionem quaſi habetis in sanctos omnes propter quez que reponita eſt vobis in celis: quam audistis in verbo veritatis euangelij quod peruenit ad vos ſicut et in vniuerso mundo eſt et fructificat et crescit ſicut in vobis ex ea die qua audistis et cognovistis gratiā dei in veritate: ſicut didicistis ab epaphra chariſimo coſeruo noſtro qui eſt fidelis per vobis minister xp̄i ieuſu. Qui etiam manifestauit nobis dilectionem vestram in ſpiritu. **D**ic accedens ad propositū incipit epiftolā tractatū: et primo comendat euangelij veritatē. **S**ecundū ſtra ptraria ptegit veritatē ſtans huius in 2. cap. ibi. **G**olo emiſſe vobis cc. Circa primū duo facit. Primo comendat

in epistolam ad Colossenses I.

euangelice fidelis veritatē. Secūdo actorē huius statut. ibi. **Qui** est ymagō tē. Item prima in duas. qz primo agit gratias p̄ beneficijs sp̄cialiter exhibitis colossensibus. Secūdo p̄ exhibitis generaliter ecclesie ibi. Gratiis agentes tē. Circa primū duo facit. qz primo cōmendat gratiarū actionē deo pro istis. Secūdo ostendit orationis materiā ibi. Audientes tē. Tercia prima in duas. quia primo p̄mittit gratiarū actionē. Secūdo orationē. ibi. Orantes. Dicit ergo. Gratiis agim⁹ deo actori gratiarū. 1. thes. vlti. In oībus gratias agite. Et hoc semper p̄ preteritū & futuris. Nec eti⁹ non cōtinuit in actu possumus orare stāmē semper ex habitu charitatis debemus orare. 1. thes. vlti. Sine intermissione orate tē. Luce. 18. Porro semper orare. Deinde ponit materia. et primo gratiarū actionis. Secūdo oratiōis ibi. Ideo t̄ nos tē. Circa primū primo cōmemorat bona eoz. Secūdo quomō fuerit ea adepti tē. Quā auditis tē. Bonū nostrū principaliter est in fide spe & charitate. Per fidē eti⁹ habem⁹ noticiā dei. per spēm eleuamur in ipm. sed charitate vñmūr ei. 1. cor. 13. Nunc aut̄ manet fides. spēs charitas tria hec tē. Et ideo de istis tribus gratias agit p̄sona qz fidem habet. Non enim ipse predicatorerat eis. sed quidā discipulus epaphras nōtē. & postea archipp⁹. Et ideo dicit. Audientes fidē que est principiū sp̄ualis vñc. Abac. 2. Justus meus ex fide. Heb. 11. Accedentē ad deū oportet credere tē. Sed hec fides sine dilectione operante est mortua. vt dicit Jaco. 2. Et ideo oportet qz aliquid valer neqz prepucii sed noua creatura. Et iō dicit. Et dilectionē quā habebitis tē. Et aut̄ quedā dilectione charitatis & quedā mūdana: sed mūdana non se extendit ad oēs. qz dilectio ad illos est cū quibus est cōdīo: que est casta dilectionē & hec cā in dilectionē mundana nō se habet ad oēs: sed tantū est cū cōsanguineis & mūnianis. sed dilectio charitatis se extendit ad oēs. Et ideo dicit. In oēs. Nam & si peccatores diligant per charitatem hoc est ut sint sancti. 1. Jo. 3. Nos scimus qm̄ translati sumus de morte ad vitā qm̄ diligimus fratres. Itē dilectio mūdi habet fructū in hoc mūndo: sed charitas in vita eterna. Et ideo tertio subdit de spe dicēs. Proprietas spēs que reposita est. 1. ppter gloriā eternā que ideo dicit spēs. qz p̄ certo custodit Job. 19°. Reposita est hec spēs mea in sī meo. Deinde cū dicit. Quā ante auditis tē. ostēdit quo adepti sunt ista. Et p̄to cōmendat doctrinā euāgeliā. Secūdo ministeriū ibi. Sicut didicistis tē. Itē p̄mo cōmendat doctrinā a veritate. Secūdo ab ei⁹ dilatarōne ibi. Qd̄ peruenit tē. Tertio a pfectu ibi. Et fructificat tē. Dicit ergo. Quā auditis lez spēm vel rē speratam. Et hoc in verbo veritatis euāgeliij. Hec em̄ excevit oīa. 1. cor. 2. Nec oculus vidit: nec auris audiuit: nec in cor homis ascendit tē. Et ideo deus eaz reuelat. Mat. 5. Peccatores agite appropinquabit eū regnū celoz tē. Hec aut̄ est spēs vera nō vana. sicut qm̄ p̄mittit est mendax qz in verbo veritatis. Job. 17. Sermo tuus veritas est. Deinde cū dicit. Qd̄ peruenit. cōmenda tur doctrinā xp̄i a dilatarōne. qz nō solū puenit ad vos: sed in uniuerso mūndo. p̄o. In oēm terrā exiuit sonus eoū tē. Mat. 24. Porro hoc euāgeliū regni predicationi in uniuerso orbe. tūc erit cōlūmatiō. Sed quo? Non dum est p̄fūmatiō cū predicatiō sit in uniuerso mūndo Respondeo. Aliqui dicunt qz euāgeliū xp̄i non est euāgeliū regni. Sed hoc est falsum. qz dñs dicit hoc euāgeliū regni. Sed vicendū est: sc̄dm crīstomū qz adhuc viventibus apl̄s euāgeliū xp̄i est diuulgatiō per totū mundū salte quantū ad famā qd̄ est valde miraculosum. Qz in quadraginta annis sic creuerit doctrina xp̄i. Et sic

dicit in uniuerso mūndo quantū ad famā t̄ tunc erit cōfūmatio. id est destruciō hierusalē. Sc̄dm aug. autē hoc non est verū qz adhuc tpe suo erant aliqui gentes in qui bus nondū erat ecclēsa. Et ideo ip̄e dicit hoc esse intelligendū qm̄ predicabilis. Ita qz quādo in oībus gentib⁹ ecclēsa erit fundata licet aliqui sint credentes aliqui nō tūc erit finis. t̄ hoc non tpe apl̄s sed circa finē mundi. et sic in uniuerso mūndo loquit̄ apl̄s de futuro sicut de presenti. ppter certitudinē eventus. p̄s. In omnī terrā exiuit sonus eoū tē. Noteſ tamē dici qz sc̄dm famā est diuulgatiō per totū mundū sed nō sc̄dm fundationē. Deinde cōmendat doctrinā xp̄i quantū ad fructū per bona opera ibi. Et fructificat tē. Ecl. 2. 4. Flores mei fructū honoris & honestatis tē. Mat. 13°. Atterit fructū aliud cōtestans. aliud sexagesimū. aliud tricēsimū tē. Et crescit lez in multitudine cōdītiōi Act. 2. Dñs autē augebat qui salvi fierent quotidie in idipm. Et hoc magne potestatis fuit. qz sicut in vobis: ita et in alijs. Auditiss predicationē & cognovistiōs approbādo. Consequēter cōmendat ministeriū tripliciter. Primo per cōparatiōnē ad se. Secūdo per cōparatiōnē ad ipsos. Tercio quātū ad vītōs. Dicit ergo. Doceti eis per euāgeliū sicut ab epaphzā didicistiōs cōseruo. Apoc. vltimo. Conservus tuus sum t̄ fratrū tuorū tē. Qui est fidelis minister. lez nō querens que sua sunt. 1. cor. 4. Sic nos existemus homo ut ministros xp̄i t̄ dispēlatores ministeriū tē. Qui fuit mediator inter apostolū et ipsos. vñs de significauit. id est manifestauit tē.

Lectio tertia.

Tdeo et nos ex qua die audiūmus: non cessamus pro vobis orantes & postulantes ut impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapientia & intellectu spiritali: ut ambuletis digne deo per omnia placentes in omni opere bono fructificantes & crescētes in scientia dei: in omni virtute confortati sc̄dm potentia claritatis eius in omni patientia & longanimitate cū gaudio gratias agentes deo & patri: qui dignos nos fecit in partez sortis sanctorū in lumine. Qui eripuit nos de potestate tenebrarū & transfiguravit in regnū filij dilectionis sue: in quo habemus redēptionē & remissionem peccatorum.

Supra posuit materiā gratiarū actionis ostendēs. p̄ quis bus bonis gratias egit: hic ostendit orationē ostendens quid. p̄ eis petit. Et primo premittit p̄ditiones oratiōis. Secūdo subdit bona petita ibi. Ut impleam̄ tē. Oratio tres habet cōdītiōes. Primo qz sit tempestua. Unus subdit. Ex qua die tē. supple cepimus orare. Jer. 31. Ex quo locutus suz de eo. adhuc recordabor eius tē. Se cōdū qz sit cōtinua. ibi. Non cessamus tē. 1. Regū. 12°. Absit aut̄ a me hoc peccatum in dñō ut cōsem orare p̄ vobis tē. Ro. 1°. Sine intermissione memoriam veftri facio sp̄ in orōibus meis tē. Tertio multiplex & perfecta ibi. Orātes & postulantes. Oro est ascēsus mētis i dñū. Oro statutio est rex petitiōi. Oro dñ p̄cedere ut devote petēs exaudiās sicut petentes premittit persuasionē ut inclinēte: sed nos debemus p̄mittere devotionē & meditatiōnē dei & diuiniorū. non ut eū flectamus: sed ut nos erigamus in eū. Tria aut̄ petit. lez cognitionē veritatis. ibi.

Explanatio sancti Thome

At impleamini te. Operatione virtutis ibi. Ut ambus letis te. Tolerantia malorum ibi. In omni patientia. His placent vero cognitione optat scilicet agendum. Unde dicit. At impleamini in agnitione te. id est ut plene cognoscatis voluntatem dei. 1°. thes. 4. Hec est voluntas dei sancti fecit vestra ut abstinearis te. Ite ergo cognoscit voluntatem dei qui in sanctitate vivit. Qui ergo peccat non cognoscit voluntatem dei. quia ois peccans est ignorans Rom. 12. Ut perteat que sit voluntas dei te. Item cognitione diuinorum ibi. In omni sapientia que est cognitione diuinorum sicut Augustinus Sap. 1. Sentite in bonitate. Ites spiritualium donorum ibi. Ut intellectum spirituali. id est non habet corporaliter res. 1°. corinth. 2. Nos autem non spiritui huius mundi acceptimus. sed spiritui qui ex deo est te. Et apte consilium tunc hec duo sapientia et intellectus. quod minor est sapientia si intellectu caret ut dicit Gregorius. et inutilis est intellectus sine sapientia. quia sapientia iudicat et intellectus capit et non valet capere nisi iudicet. et eoc uero. Slo. dicit quod primus sumus generaliter. Secundum pertinet ad actuam vitam. Tertium ad contemplatiuam. Nec sufficit cognoscere: quia scientia bonum et non operanti peccatum est illi ut dicit Iacobus. 4. Unde oportet quod assit virtus opera quia prae tangit ibi. Ut ambuletis digni deo. Indigne enim ambulatis qui non uiuit sicut decet filii dei. 2°. corinth. 6. In oibus exhibeamus nosmetipos sicut dei ministros in multa patientia. 1°. thes. 4. Sicut predimimus et testificati sumus. Secundo tangit rectam intentionem ibi. Per omnia placentes. Sap. 4. Placent deo fructus est dilectus te. Tertius studiu[m] proficiendi ibi. In omni opere bono te. Semper enim homo debet niti ad ultimum bonum. Ecl. 2. 4. Flores mei fructus honoris et honestatis te. Rom. 6. Dabitis fructum vestrum in sanctificatione te. Ad fructificationem sequitur argumentum scientie. ideo dicit. Et crescentes te. Ex hoc enim quod aliquis studet implere mandata disponit ad cognitionem. ps. Super senes intellexi: quia mactata tua quesui. Sap. 1. Non habebit in corpore subditu[m] peccatarum te. Et dicit deus: non macti. Sap. 10. Dedit illi scientiam sanctorum te. Deinde tangit tolerantia malorum. quia ad virtutem non sufficiunt ut vel velli nisi imobiliter operentur quod non potest esse sine patientia et malorum tolerantia. Et ideo dicit. In omni virtute confortati. Ecl. 4. 4. Dinites in virtute pulchritudinis studiu[m] habentes. Que virtus est a deo. Unus dicit. Em potentia claritatis eius. Ephe. 6. Confortamini in domino. Sed addit claritatis eius. id est Christi qui est claritas patris. quia pergere ad peccatum est pergere ad tenebras. Sap. 7. Appear est enim virtus dei et emanatio quedam est claritas omnipotens dei sincera. Deinde cum dicit. In omni patientia te. petit eis tolerantiam in aduersis. Qui enim deficit vel propter difficultatem aduersorum. et ideo oportet habere patientiam. Luce. 21. In patientia vestra possidebitis annas vestras. Vel propter dilationem premij. Et ideo dicit. Et longanimitate. Que facit sustinere et remissam. Abac. 2. Si mora fecerit expecta eum te. Heb. 6. Longanimitate ferens adeptus est reprobationem. Sed aliqui hec duo vitam: sed cum tristitia. Contra hoc dicit. Cum gaudio. Iacobus. 1. Omne gaudium existimare fratres cum in variis temptationibus incideritis te. Deinde cum dicit. Gratias agentes te. agit gratias pro beneficiis exhibitis oibus fidelibus. Et hoc pro beneficio gratie quod primo ponit. Secundo fructum gratie ibi. Qui eripuit te. Dicit ergo. Oramus pro vobis agentes gratias deo scilicet creaturam et patri. scilicet adoptanti. qui dignos te. Dixerunt aliqui quod dona gratiarum dant pro meritis. et quod deus dat dignis gratiam non aut indigne. ideo hoc excludit apostolus. quod quicquid habes dignitatis et gratiae: hoc deus fecit in te. ergo

et effectus gratiae. Et ideo dicit. Qui dignos nos fecit et nos. 2°. cor. 3. Non et sufficietes simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis te. In partem sortis sanctorum te. Omnes homines de mundo sunt natura sunt boni. Et ideo iusti sunt eos aliquam partem habere dei. Namli qui de parte habent voluntates et temporalia. Sap. 2. Hec est pars nostra et hec iors. Sancti vero habent ipsum deum partem. Trenor. 3°. Pars mea dominus. ps. Dominus pars hereditatis mee. Et ideo dicit. Qui dignos te. Et addit. Sortis. quia duplicitate aliqui dividuntur. Quodque per electionem quadam unus bancarius illa parte eligit. Aliquam sortem. Prover. 18. Contradiciones compromittunt iors. Decant pars cedit sancio[n]is non per electionem. propterea. Job. 15. Non vos me elegistis sed ego elegi vos te. Sed quia ipse deus elegit nos. Iors enim nihil aliud est quam committere aliquod diuinum iudicium. Iors autem triplex est. scilicet consistoria. disputationaria. et diuina. Prima in temporalibus non est maiora. Secunda vana est et mala. Tertia in necessitatibus alius quadam permittenda. sed hec per se est possessorum lumis. 1°. tymoth. vlti. Lucem habitat inaccessibilis. Job. 36. In manibus abscondit lucem te. Sed ex hac parte sequitur effectus. scilicet translatio de tenebris ad lucem. Et ideo primo ponit translationem. Secundo modum in quo homines ante gratiam sunt servi peccati. Et peccatum est tenebra. et ideo sunt in potestate tenebrarum sive demonum sive peccatorum. Ephe. vlti. Aduersus rectores miseri tenebrarum habet te. Esale. 49. Capitulatus a forti tollit te. Et trahit ut effem regum dei. Job. 19. Regnum meum non est de hoc mundo te. Et hoc sit quod liberamur a peccato. Apoc. 5. Recisti nos deo non regnum te. vel ad litteram ut vitam eternam. Mat. 3. 7. 4. 7. 10. Appropinquabit regnum celorum. Et hoc est quod dicit. Regnum filii dilectionis sue. Dilectio ut dicit Angustus in glo. quodcumque dicit spissantus qui est amor patris et filii. Sed si dilectio sic semper tenetur personaliter. sive filius esset filius spissantus. sed quies dicit essentia taliter. ut dicit in glo. filius ergo dilectionis sue dicit. sive filius sui dilecti. vel filii essentie sue. Sed nūquid hec est vera filius est filius essentie patris? Recendit est quod si genitio designat habitudinem cause efficientia est filium. quod essentia non generat nec generatur. Si autem designat formam id est habens essentiam suam quasi materialiter. sicut dicit. Gregorie forme. id habens egregiam formam. sic est vera Jo. 3. Pater diligit filium et omnia dedit in manu eius te. Deinde cum dicit. In quo habemus te. ostendit modum trascensionis. Homo enim existens in peccato duplicitate tenebat subditus scilicet per seruitutem. Io. 8. Qui facit peccatum est peccati. Id era reus pene et auersus a deo. Esai. 59. Iniquitates vestre diuiserunt inter vos et deum vestrum. et peccatum nostra absconderunt faciem eius a nobis ne eradiemur. Hec duo remouet Christus quod iniquitatem habet factus est. pro nobis sacrificium. et redemit nos in sanguine suo. Et ideo dicit. In quo habemus redemptionem. 1°. cor. 6. Empiri est Christus magno te. Sed iniquitatem est deus habemus per eum peccatorum remissionem: quod reatus peccati solutus est per eum.

Lectio quarta.
Qui est ymago dei inuisibilis primo genitus omnis creature: quoniam in ipso condita sunt universa in celis: et in terra visibilia et inuisibilia. Sive throni: sive dominatio[n]es: sive principatus: sive potestes. Dia per ipsum et in ipso creata sunt: et ipse est ante omnes: et omnia in ipso ostentant. Postquam superius commemorauit gratiae beneficia specalia et via

in epistolam ad Colossenses I.

bis commendat actorē hui⁹ gratie scz xp̄m. Et primo per cōgatiōz ad deū. Sed generalit p̄cōparationē ad totā creaturā ibi. **P**rimogenit⁹ rc. Tertio speciali⁹ p̄ cōratiōz ad ecclēsā ibi. Et ipse ē caput rc. Circa primū nō duz est q̄ deus dicit inuisibilis. q̄ excedit capacitatē vi sionis cuiuscōq̄ intellectus creati. ita q̄ nullus intellectus creatus naturali cognitione potest pungere ad ei⁹ essentiam Job. 36. **E**cce deus magnus vincens scientiā nostrā. I. **L**ucem habitat inaccessibilē rc. Vide ergo abeatis ex gratia nō ex natura. Bario hui⁹ assignat a dionysio: q̄ omnia cognitio terminat ad existēns id ad aliquā naturā participantē eē. Deus autē ē ipsum esse non participantū. ergo est incognitus. **N**ūius ergo dei inuisibilis filius est Imago. Sz videntū est quō dicat imago dei t̄ quare dicat inuisibilis. Et quidem de ratione imaginis sunt tria scz q̄ sit ibi similitudo. q̄ de ducta sit vel expressa ex eo cuz quo ē similitudo. t̄ q̄ de ducta sit in aliquo pertinente ad speciem vel signum speciei. Si eis sint duo similia quoꝝ vnum non deriuēt ab alio neutrū vicinus alterius imaginē. sicut ouum nō dicat imago ovi. Et ideo ab imitando dicit imago. Item sicut simile. sed non quantū ad speciem vel signū speciei tunc nec imago dicit. sicut in homine multa sunt accidētia vt color. quantitas t̄ huiusmodi. et fm nullum horū dicit imago. Sed si figuram eius accipiat: sic potest esse imago: q̄ figura est signum speciei. filius autē est similis patri. et pater similis filio. sed fili⁹ habet boca a patre: pa ter autē non a filio. Et ideo p̄prie loquendo vicim filiū imaginem patris. t̄ non econuerso. q̄ deducit et deriuatur hec similitudo a patre. Itēz hec similitudo ē fm speciem. quia filius in diuinis representat aliquo modo: sz deficiēt p̄ verbum mentis nostre. Verbi autem mensis nostre est q̄ formam⁹ actu formā rei cuius nosciā habemus. et hoc significamus verbo exterioz. Et hoc verbum sicut conceptū est quedam rei similitudo quā in mente tenemus. t̄ simile fm speciem. Et ideo verbum dei imago del dicit. Quādū ad secundū sciendū est q̄ arrīani hoc verbum male intellexerunt iudicantes de dei imagine fm imagines q̄ siebant ab antiquis vt viderēt in eis charos suos subtractos sibi. sicut t̄ nos facimus imagines sanctorū: vt quos non videmus in substantia videamus in imagine. Et ideo dicunt q̄ inuisibilis est p̄prium patri. fili⁹ autē est p̄mū visible in q̄ manifestat̄ bonitas pri⁹: q̄ p̄ sit vere inuisibilis. fili⁹ vero visibil⁹ t̄ sic alter⁹ essent nature. Hoc autē excludit aplus ad Heb. I. dices. Qui cum sit splendor glorie t̄ figura substantiae eius rc. Et sic est imago non solum dei inuisibilis: sed etiam ipse inuisibilis est. sicut pater Col. I. Qui est imago inuisibilis dei. **P**erde cum dicit. Primogenitus rc. commendat xp̄m p̄ comparationē ad creaturam. Et primo facit hoc. Secundo exponit ibi. Quia in ipso rc. Circa primum sciendū est q̄ arrīani sic intelligunt quasi dicat p̄ primogenitus. q̄ sit p̄ma creature. sed hic non est sensus ut patebit. Et ideo duo sunt videnda: sz quomō hec imago sit genita. t̄ quomō primogenita creature. Quantū ergo ad primum sciendū est q̄ in unaquaq̄ re generatio est fm modus sui esse t̄ sue nature. Alius enim modus generationis est in hominib⁹ t̄ aliis in plantis t̄ sic de aliis. Natura autē dei si ipsum esse intelligere. t̄ se operet q̄ eius generatio vel conceptio intellectualis sit generatio vel conceptio nature eius. In nobis autē conceptio intelligibili⁹ non est conceptio nature nostre. q̄ in nobis aliud est intelligere t̄ natura nostra. Et ideo cum hec imago sit verbum t̄ conceptio intellectus operet di cere q̄ sit germē nature t̄ sic de necessitate genitus: quia accipit naturam ab alio. **S**ecundo dicendū est quomō

dicat primogenitus. Deus em̄ non alio se cognoscit t̄ cre aturam. sed omnia in sua essentia sicut in p̄ma causa esse cōta. **F**ilius autē est conceptio intellectualis dei fm q̄ cognoscit se. t̄ p̄ consequens omnē creaturā. Inquantū ergo gignit̄ videt̄ quoddam verbū representans totam creaturam t̄ ipsum est p̄ncipiu⁹ omnia creature. Si em̄ nō sic gignere solum verbū patris esset p̄mogenitus p̄a tris: sed nō creature. Eccl. 24. Ego ex ore altissimi pro dij p̄mogenita ante oēm creaturam rc. **P**erde cum dicit: Quia in ipso te. exponit qđ dixerat scz q̄ sit p̄mogenitus. q̄ scz est genitus ut p̄ncipium creature. Et hoc quantū ad tria. Primo quantū ad rerū creationē. Sed quantū ad earum distinctionē ibi. In celis rc. Tertio quantū ad conuersationē in esse ibi. Et omnia in ipso rc. Dicit ergo est p̄mogenitus creature q̄ est genitus ut p̄ncipiu⁹ omnis creature. Et ideo dicit. Quia in ipso rc. Circa quod sciendū est q̄ platonici ponebāt ydeas dicentes q̄ quelibet res siebat ex eo q̄ participabat ydea: puta hoīs vel alicuius alterius speciei. Loco oīm hanc ydearū nos habemus vnum scz filiū verbū dei. Artifex em̄ facit ar tificium ex hoc q̄ facit illud participare formaz apud se conceptam quasi inuolvens eam exteriori materie. sicut si dicat q̄ artifex facit domū p̄ formaz rei quā h̄z apud se conceptam. Et sic deus omnia in sua sapientia dicit facere. q̄ sapientia dei se habet ad res creatas sicut ars edificatoris ad domū factam. Hec autē forma t̄ sapientia est verbi. et ideo oīa in ipso condita sicut in quodā ex exemplari. **G**en. I. Dixit et facta sunt q̄ in verbo suo eīrno creauit omnia et fierent. **Q**uantum autē ad distinctionē sciendū est q̄ aliqui sicut manichei errauerunt di centes hec corpora terrena quia corruptibilia facta esse a malo deo. celestia vera quia incorruptibilia a bono deo scilicet patre christi. Sed mentimus: quia in eodem sunt viraḡ creatā. Ideo dicit. In celis rc. Et est hec distinc tio fm partes nature corporee. Gen. I. In p̄ncipio id ē in filio creauit deus rc. Platonici etiam dicunt q̄ deus per se creauit creaturas inuisibilēs scilicet angelos. t̄ p̄ angelos creauit naturas corporeas. Sz hoc excludit q̄ dicit. Invisibilita t̄ inuisibilita. De p̄mo Heb. II. Fide intel ligimus esse aptata secula vt ex inuisibili⁹ visibilia fierent. De secundo autem Eccl. 43. Pauca videntur ope rum eius. Omnia autem dominus fecit rc. Hec autem distinctio est ordinis et gradus in inuisibilibus cum dicit: Sicut throni rc. Platonici etiam errant hic dicitur enim in rebus diuersis esse perfectiones et quilibet attribuebat vni primo principio. et sedm ordines earum perfectio num ponebant ordines principiorū sicut ponebant pri mū ens a quo participant omnia esse. et aliud principi um ab isto scilicet p̄mū intellectum a quo omnia par ticipat̄ intelligere. et aliud principiu⁹ vitam a quo omnia participant vivere. Sed nos non si ponim⁹: sed ab uno principio res habent quicquid in eis perfectiōis est. Et ideo dicit. Sicut throni rc. Quasi dicit. Nō dependet ab alijs principijs ordinatis: sed ab ipso uno solo verbo dei. Sed quid est quod dicit. Ephe. I. Ipsum dedit cas put rc. Abi quedam diuersitas videretur esse ab istis. So luto. Hic enim enumerat descendē dos: quia ostendit p̄ gressum creature a deo. ibi ascendendo: quia ostendit q̄ filius dei sedm q̄ hō super omnes creaturas est. Sed t̄ ibi p̄ncipatus ponunt̄ sub potestatibus. t̄ virtutes inter dominationes et potestates: hic p̄ncipatus super pos testates: et p̄ncipatus mediū inter dñationes t̄ potestas tes. Et fm diuersē sunt sententiē gregorij t̄ dionysh. Dionyshus est ordinat eos fm q̄ dicit ad ephesios. q̄ in secunda terarchia ponit dominationes virtutes t̄ pos

Explanatio sancti Thome

testates. Gregorius vero ordinat eos sicut hic habetur.
q; in secunda ierarchia ponit dñationes pncipatus et po-
testates. in tercia vero virtutes archangulos et angelos.
¶ Sed sciendum est q; sicut Gregorius et Dionysius di-
cunt hec dona spuialia ex quibus nominantur huius ordines
comunia sunt omnib;. tamē quidā nominantur ab aliis q;
quidā ab alijs. cuius ratio accipit ex dictis platonicoz.
q; omne quod conuenit atlicu conuenit tripliciter. quia
aut essentialiter aut participative. aut causaliter. Et sen-
tialiter quidē qd̄ conuenit rei finē pportionē sue nature. si-
cuit homini rationale. Participative autē quod exceedit
suam naturā. sed tame aliquid de illo participat sed in-
perfecte sicut intellectuale homini qd̄ est supra rationa-
le et est essentialie angeloz. et idem aliquid participat
homo. Causaliter vero quod conuenit rei supereminenter
sicut homini artificiali. q; in eo nō sunt sicut in materia
sed p modum artis. Unūquodq; autē denominat solum
ab eo quod conuenit ei essentialiter. Unde homo non di-
citur intellectualis nec artificialis: s; rationalis. De di-
ctis autē donis in angelis ea que conuenient superiorib;
bus essentialiter: inferiorib; conuenient participative. q;
vero inferiorib; essentialiter conuenient: superiorib; ipsi eau-
saliter conueniuntur. Et ideo superiores denominantur a supe-
rioribus donis. Supremū autē in creatura spuiale est q;
atttingat deū et quodāmodo participet eum. Et ideo de-
nominant superiores ex hoc et atttingunt deū. Cheru-
bin qd̄ scientes deū. Seraphin qd̄ ardentes vel accen-
dentes. Throni quasi habentes in seipso deū. Tripli-
citer enim aliquid potest alio participare. Uno modo acci-
piendo ppteratē nature eius. Alio modo ut recipiat ipm
p modū intentionis cognitiae. Alio modo ut deseruat
aliqualiter eius virtutē. sicut aliquis medicinalem artem a
medico. Vel qd̄ accipit in se medicine artem. vel accipit
cognitionis artus medicinalis. vel qd̄ deseruit arti medici-
ne. Primū est maius secundo. et secundū tertio. In fa-
cra aut scripture significat aliquid diuinū p Ignē. Deut.
¶ Domin⁹ deus tu⁹ ignis consumēs est rc. Et ideo su-
perius ordo dicit seraphim quasi ardentes deo et conti-
nentes aliquam diuinam ppteratē. Secundus ordo
est cherubim consequentes eum cognitione. et throni et
vniuersitatis. Alij autē ordines nō nominantur ex at-
tingendo deū. sed per aliquaz eius operationē. Et aliq;
ve dirigentes. sic sunt dominationes. aliq; exceentes.
Et horum quidā ut principiales ut pncipatus. ps.
Preuenierūt pncipes rc. Alij finē executionē. et sic sunt
exceentes supra spuiales creature. ut sunt potestates
qui arent demones. supra naturalia sunt virtutes que
miracula faciunt. supra homines sunt archangeli ad ma-
gna. angeli ad minima. Et sic cōcludendo dicit. Omnia
p ipsum sicut p causam effectiuam. et in ipso sicut causas
exemplarem. Jo. 1. Omnia p ipsum facta sunt rc. Sed
q; posset aliquis dicere. Numq; oīla sunt eterna. ideo
apostolus quasi respondens ad hoc dicit. q; nō. sed ipse
est ante omnia lez tempora et res alias. prouer. 8. Nos
minus posset me in initio viarū suarum anteq; quicq;
faceret a principio rc. Vel ante dignitatem. ps. Quis
similis deo rc. Quantū ad conseruationem dicit. Et
omnia in illo constant id est conseruantur. Sic enim se
habet deus ad res sicut sol ad lunam. quo recedente de-
scit lumen lumen. Et sicut deus subtrahat suam virtutem
a nobis: in momēto desicerent oīla. Heb. 1. Mortans om-
nia verbo virtutē sue.

Lectio quinta.
E ipse est caput corporis ecclesie
qui est pncipium primogenitus

ex mortuis: ut sit in omnibus ipse prima-
tum tenens. Quia in ipso complacuit om-
nem plenitudinem diuinitatis inhabita-
re et per eum reconciliari oīla in ipsum paci-
ficans per sanguinem crucis eius sive que
in terris sive que in celis sunt. Et vos cum
essetis aliquando alienati et inimici sensu in
operibus malis. nunc autē reconciliauit in
corpoze carnis eius per mortem exhibere
vos sanctos et immaculatos et irreprehensi-
biles coram ipso: si tamen pmanetis in fide
fundati et stabiles et immobiles a spe euangeli-
i qd̄ audistis qd̄ predicatu est in vniuer-
sa creatura qd̄ sub celo est.

Postq; apostolus cōmendauit christum p compationē
ad deum et ad totam creaturā: hic cōmendat ipsam in cō-
paratione ad ecclesiā. Et pmo generaliter. Secundū spe-
cialiter qd̄ tum ad colossenses ibi. Et vos cum essetis rc.
Tertio quantū ad suam gloriam singulariter ibi. Quis
factus sum rc. Arca primū duo facit. quia pmo pponit
habituidinem xp̄i ad totam ecclesiā. Secundo exponit
ibi. Qui est pncipium rc. Dicit ergo. Iste in quo habet
mis redēptionē chilis est et pmonētū creationē. S; finē et hīo factē caput ecclesie. Duo occurſūt hic expos-
nenda. Et pmo quō corpus sit ecclesia. et secundo quō
xp̄us est caput. Ecclesia dicit corp̄ ad similitudinē vni⁹
bois. et hoc duplicit. scz et qd̄ tum ad distinzionez mēbroz
Eph. 4. Dedit quidā quidā aplos: quidā autē ppls
rc. Et qd̄ tum ad servitū qd̄ licet sint distincta tñ vnu ser-
uit alteri. 1. Corin. 12. Pro invicē sollicita sint membra
hal. 6. Alē alteri⁹ onera portate rc. Ite sic pstituit vnu
corp̄ ex vnitate alecta ecclesia ex vnitate sp̄us. Eph. 4.
Unū corp̄ et vnu sp̄us. 1. corin. 10. Unū panis et vnu cor-
pus multi sum⁹ rc. Ite est alia pſideratio mēbroz ad ea
put et ecclia ad xp̄m. Ipse em̄ xp̄s est caput ecclie. ps. Tu
exaltas caput meū rc. Et exponit qd̄ est eē caput dīces
Qui ē pncipiu rc. Caput ei respectu alioz mēbroz hē
tria pūlegia. Pno qd̄ distinguunt ab alijs orese dignita-
tis: qd̄ el pncipiū et psonis. Secundū in plenitudine sen-
su qd̄ sunt in capite. Tertio in qd̄ inslru sensu et
mort ad mēbra. Et iō pmo oīdit quō xp̄s est caput ratio
ne dignitatis. Secdo rōne plenitudinis grāz ibi. Quia
in ipso complacuit rc. Vē tertio rōne inslruente ibi. Et
p eu rc. Ecclesia quidā hē duplicit statū: grē in pnti et
glie in futuro et est eadē ecclia. et xp̄s est caput fin virtutē
statū. qd̄ pīus in grā et pīus in glia. Quantū ad pīus
dicit. Qui est pncipiu: qd̄ nō solū est in grā fin qd̄ hō. sed
etīa oēs sunt iustificati p fidē xp̄i. Ro. 5. Per obediētias
vni⁹ boz iāstī pslitūne mlti. Et iō dicit. Qui est pnci-
piū lez iustificationis et grē in tota ecclia. qd̄ in veteri te-
stamento sunt aliq; iustificati p fidē xp̄i. Jo. 8. Ego pnci-
piū qd̄ loquer rc. ps. Tēcū pncipiu rc. Item est pnci-
piū qd̄ tum ad statū glorie. Ideo dicit. Pmonētū
ex mortuis. Quia enī resurrectio mortuorū ē quasi ques-
dam secunda generatio: qd̄ homo in ea ad vitam eternaz
reparat. Matib. 19. In regeneratione cū sederit fili⁹ ho-
minis rc. et p omnibus pīus est christus. ideo est pmo
gen⁹ ex mortuis id ē coz qd̄ sunt gen⁹ resurrectionē.
S; ptra de lazaro Jo. 11. Nōdeo. dicit qd̄ isti et alij nō re-
surrexerūt ad illā vitā immortale: sed ad mortale. S; xp̄s
resurgens ex mortuis iam non morit rc. vt dicit Ro. 6.
Apoc.. Primogenitus mortuorū rc. 1. corin. 15. Huc

in epistolam ad Colossenses 1.

aut christus resurrexit a mortuis hunc tunc dormientium. Et hoc ut in omnibus sis ipse principatum tenens, quantum ad dona gratiae quod ipse est principium quantum ad dona glorie, quod ipse est progenitus. Eccl. 2.4. In omni gente et in omni populo primum habuit te. Deinde cum dicit Quia in ipso te ostendit dignitatem capitatis quantum ad plenitudinem gratiarum omnium. Alij enim sancti habuerunt divisiones gratiarum: sed Christus habuit omnes. Ideo dicit. Quia in ipso te. Singula verba pondus suum habent. Con placuit designat quod dona hominis Christi non erant ex facto seu meritio, sed ex diuine voluntate complacientia assumuntur hunc hominem in unitatem personae. Matth. 3. Hic est filius meus te. Item dicit omnis quia alii habent hoc donum: alii aliud. Jo. 13. Omnia dicit in manus eius. Item dicit plenitudinem: quia aliquis aliquid habuit donum: sed non plenitudinem eius sicut vir tuus, quia forte in illa in aliquo defecit. Sed Jo. 1. dicit de Christo. Secundum eum plenum gratie et veritatis. Eccl. 2.4. In plenitudine sanctorum detinet mea te. Item dicit ei habitare. Alij enim accepterunt plenum gratie ad tempus, quia spiritus prophetarum non semper adest prophetis. sed in Christo est habitualiter quia semper ad votum in Christo est dominus huius plenitudinis. Jo. 1. Super quod videris spiritum descendenter in eo manente te. Deinde cum dicit. Et per eum te. ostendit Christus esse caput ecclesie ratione instruens. Et hec est tertia ratio capititis. Et primo ostendit instruere gratie. Secundo exponit quod dilexerat ibi. Pacificans te. Dicit ergo primo. Quidam qui complacuit non solum quoniam ad hoc quod haberet in se, sed etiam quod et eum ad nos deriuaret. Unde dicit. Et per eum reconciliari oia in Ipsi. 2. Corin. 5. Deus erat in Christo in mediis reconcilians sibi. Exponit autem qualis sit ista reconciliatio et quomodo omnia reconciliata. In reconciliatione autem sunt duo consideranda. Primo in quo conueniunt qui reconciliantur. discordes enim diversas habent voluntates. Res conciliati autem consentiunt in aliquo uno. Et sic voluntates prius discordes concordant in Christo. Et huiusmodi voluntates sunt et hominum et dei et angelorum. Dominus quod Christus homo est. deus quod deus est. Ita discordia erat inter iudeos et gentiles leges. et gentiles quod non volebat leges si viri Christi recordari: quod ex iudeis est. et quod absoluat obliterari leges. Et hec concordia facta per sanguinem te. Inter deum enim et hominem causa discordie fuit peccatum. Inter iudeos et gentiles lex. Christus per crucem destruxit peccatum et implavit legem. Et ita removit causam discordie. Heb. 12. Accessit ad Iordanem et ciuitatem dei in Iudea Hierusalem te. Et sic reconciliati sumus: Et ista sunt sine que in celis ut angeli et deus sis que in terris scilicet iudei et gentiles. Ideo Christus natus dicit. Lue. 2. Gloria in altissimis deo et in terra pax hominibus te. Item in resurrectione dixit. Pax vobis te. et habetur Jo. 20. Eph. 2. Ipse enim est pax nostra qui fecit vires unum te. Deinde cum dicit. Vos te. ponit commendationem Christi per dona eius collata. Abi primo commendatio statim praeteritum. Secundo Christi beneficium ibi. Nunc autem te. Tertio quid exigat ab eis ibi. Si tamen te. Status enim praeteritus habuit tria mala. Quantum enim ad intellectus erant ignorantes, quantum ad affectum inimici iusticie, quantum ad actum in multis peccatis. Quantum ad primum dicit. Alienati te. quantum ad secundum. Et inimici sensus fini vnam litteram: et ostendit defectum sapientie quam predicatorum iudei de uno deo. Jo. 3. Dilexerunt magis tenebras quam lucem. Sed nunquid tenebant ad legem moysi? Dicendum est quod sic quantutum ad cultum unius dei. Mel alienati sensu id est ex electione contradicentes ex malitia Job. 34. Qui quasi de industria

recesserunt ab eo. Quantum ad tertium dicit. In operibus malis Jo. 3. Erant enim corpora opera mala te. Deinde cum dicit. Nunc autem ponit beneficia Christi. Et primus est reconciliatio in corpore eius. Et dicit corpus carnis non est aliud sed corpus et aliud caro, sed ad ostendendum quod accessit corpus in esse natura Jo. 1. Et verbum caro factum est te. Item carnis id est mortale Jo. 8. Deus filium suum mittens in similitudinem peccati te. Secundum est sanctificatio. Unde dicit. Exhibere vos sanctos Heb. 13. Jesus ut sanctificaret populum suum te. Terterum est ablutio a peccatis ibi. Et Immaculatus Heb. 9. Sanguis Christi qui per spumas sancti semetipsum obtulit deo emundabile conscientiam nostram te. Item quantum ad futura ibi. Irreprehensibilis. 2. Pe. 3. Saragite immaculati et inviolati ei inuenient in pace te. Et addit. Coram ipso. Reg. 16. Homo vider que foris patet. dominus autem intuet cor. Arxit a nobis firmitate fidei et spei. Ideo subiungit dicens. Si tamquam pueris te. Jesus est sicut fundamentum ex cuius firmitate tota firma ecclesia structa. Item stabiles in spe quasi non moti a seipsis et immobiles quasi non excedentes a spe per alios. Et spe in qua euangelij est quam dat euangelium de bonis regnorum Matth. 4. Penitentiam agite appropinquabit enim regnum celorum te. Nec est excusatio quod est predicatum: videlicet per apostolos. Utitur praeterito pro futuro propter certitudinem eius. Mel omni creature noue scilicet fidelibus quibus paratum erat.

Lectio sexta.

Cuius factus sum ego paulus minister: qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis: et adimpleo ea que desunt passionum Christi in carne mea pro corpore eius quidem ecclesia. Cuius factus sum ego minister secundum dispensationem dei que data est mihi in vobis: ut impleam verbis dei mysterium quod absconditum fuit a seculis et generationibus: nunc autem manifestatum est sanctis eius quibus voluit deus notas facere diuinitas glorie sacramenti huius in gentibus quod est Christus in vobis spes glorie quem nos annunciamus: corripientes omnem hominem et docentes in omni sapientia: ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu in quo et labore certando secundum operationem eius quam operatur in me in virtute.

Postquam commendauit Christus in comparatione ad deum et ad uniuersam creaturam: ad totam ecclesiam: et ad ipsos Colossenses: hic commendat eum in comparatione ad seipsum. ostendens se et ministerum. Et primo ponit ministerium. Secundo ostendit fidelitatem in ministrando ibi. Qui nunc gaudeo te. Tertio ministerum magnitudinem ibi. Cuius factus sum te. Dicit ergo. Dico quod predicatorum est in uniuersa creatura cuius euangelium facius sum minister predicandi. non mea auctoritate. sed predicatione ministerium exhibens. 1. Corin. 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores te. Sed est minister fideis. quod patet quod non refugit pati pericula quin diligenter exequatur. Unde primo ostendit quod affectu sustinet passiones. Secundo quod fructu ibi. Adimpleo te. Effectu quidem leto: quod nunc

Explanatio sancti Thome

gaudeo tc. p vobis id est ppter vestram utilitatem. 2.
corin. 1. Siue tribulamur p vestra exhortatione et salu-
te tc. Et ppter gaudium vite eterne quod inde expecto
qd ei fructu ministerij ei. Iac. 1. Siue gaudiu existuma-
te fr̄s mei cum in tēpationes varias incidenter. sciens-
tes tc. Jobil. 2. Si emulor sup sacrificiū fidei vite. gau-
deo et cogratulor tc. Et etiā hoc fructu ut adimplea tc.
Hec verba s̄m sufficiē malū possent habere intellectum
scz q̄ xp̄i passio non esset sufficiens ad redēptionē. sed
addite sunt ad complēdū passionē sanctoū. Sed hoc
est hereticū: q̄ sanguis xp̄i est sufficiens ad redēptionē
etiaž multo p mundo. 1. Jo. 2. Iose est ppiciatio
p peccatis nostris tc. Sed intelligentia est q̄ xp̄s et ec-
clesia est vna psona mystica cuius caput est xp̄s. corpus
omnis iusti. quilibet iustus est quasi membrū huius ca-
pitis. 1. corin. 12. Et membra de membro. Deus autem
ordinauit in sua pdestinatione q̄tum meritoū deberet
esse p totā ecclēsiā tam in capite q̄ in membris. sicut et
pdestinavit numerū electoꝝ. Et inter hec merita pres-
cipue sunt passionē sanctoꝝ. sed xp̄i scz capitū merita
sunt infinita. quilibet vero sanctus exhibet aliqua meri-
ta s̄m mēsura suā. Et ideo dicit. Adimpleo ea q̄ defūnt
passionē christi id est totius ecclēsiā cuius caput est xp̄s:
adimpleo id est addo mentūrā meam. Et hoc in carne id
est ego ipse patiens. Et que sunt id est defūnt in carne
mea. Hoc enim debeat q̄ sicut xp̄s passus erat ī corpore suo.
ita pataret ī paulo mēbro suo ī simili in alijs. Et hoc p
corpore q̄d ī ecclēsiā erat redimēda p xp̄m. Epb. 5. Et ex-
hibebet ip̄e sibi ecclēsiā glorioſaz ī hīcē maculā neq̄ ru-
gam tc. Sic etiam offiſa sancti patiunt ppter ecclēsiā
que ex eoz exemplo roborāt. Blosa. Passiones adhuc
defūnt eo q̄ paritoria meritoꝝ ecclēsiā non est plena nec
adimplebit nisi cum seculūm fuerit finitū. Paritoria autē
est vas vel dom⁹ vbi pariter multa inferunt. Deinde
cum dicit. Cuius sum tc. ostendit dignitatem ministeri-
i tripliſter. Primo ex materia adoptionis. Secundo
ex fine ad quem ducit ibi. Ut impleamini tc. Tertio ex
vī ibi. Quoniam vos cum tc. Sed diceret alijs. Et ne
magnum hoc ministerium. Et responderet dicens. Ita est. q̄
traditum est mihi q̄ dispensatio. Quod dupliſter
potest exponi: scz actiue. Et sic est sensus id est vi dispensa-
sem vobis diuina fideliter tradens ea. et hec potestas da-
ta est mihi. Et passiu. Et tunc est sensus id est s̄m q̄ mi-
hi est dispensatu a deo. Ephe. 4. Dedit quosdā quidez
aploꝝ quosdā pp̄etas tc. Act. 13. Segregate mihi
barnabam et paulū in opus quo assumpti eos tc. Ecce
quis est finis certe non pecunia nec gloria pp̄zia: sed alii
quod magnū ad quod accepit. q̄ vi impleam tc. Et pmo
ostendit dignitatem eius ad quod accepit. Secundo ostē-
dit q̄d est illud quod est xp̄s. Et pmo cōmentat magni-
tudinē eius ex diffusa predicatione et occultatiōe et ex
manifestatiōe. Accipit aut ad conuersionē gentiliū. An
vi adimpleat verbum non predicationis: sed dispensatio-
nem eternam dei: id est vi mea predicatione implētu
ostendā verbum dei id est dei dispensatorū et pordinationē et
pmmissionē de verbo dei incarnādo vel dispensationē dei
eterna q̄ disponuit vt gentes p xp̄m cōuerterent ad fidem
veri dei. Et hoc oporebat impleri Numeri. 23. Dixit ḡ
er nos faciet. locutus est et non implebit. Isa. 55. Verbum
quod egredieb̄ de ore meo nō regreteret ad me vacui: sed
faciet quecū volui et ppterabile tc. Sed hoc disponuit
impleri p ministeriū pauli. Unde dicit. Ut impleat hoc
ministerium scz inquantū est res abscondita. q̄ mysteriū
quod est absconditū est hoc verbum. Isa. 2. 4. Secreta
meū mihi tc. Quod absconditū fuit a seculis id ē p̄-
cipio seculorū et omib⁹ generationib⁹ hominū qui hoc

scire non potuerūt. Epb. 3. Que sit dispensatio sacramē-
ti absconditi a seculis in deo. Nam et si p̄bi antiqui ques-
dam de xp̄i deitate videant̄ dixisse vel pp̄zia vel appos-
ziata sicut augustin⁹ inuenit in libris platonis. In p̄nci-
picio erat verbum tc. tamē q̄ verbum caro factū est null⁹
scire potuit. Et dicit. Non sūlt scitū p̄ prophetas. Res-
pondeo. dicendū est q̄ sic ramen inquantū p̄tinebat ad
euangelium. Vel non ita apperte sicu apostoli. scierūt
Deinde cum dicit. Nunc aut tc. agit de manifestatio-
ne eius. et pmo ostendit quibus manifestatū est. Secun-
do ostendit quare manifestatū est eis ibi. Quibus volu-
it tc. Dicit ergo. manifestatū est nunc scz tempore et gra-
tie. 2. corin. 6. Ecce nunc tempus acceptabilis: ecce nūc
dies salutis tc. Hec autē est scientia sanctoz Sap. 10.
Dedit illi scientiam sanctorū tc. Job. 36. Annūciat de
ea amico suo tc. Sed hoc non ppter eorum merita. sed
ppter beneplacitū suū. Unde dicit. Quib⁹ voluit de-
us tc. Jo. 15. Que audiri a patre meo nota feci vobis.
tc. Et subdit. Non vos me elegistis: sed ego elegi vos.
tc. Matth. 11. Ita placitum fuit ante te tc. Notas face-
re diuinitas glorie. q̄ per ista occulta deus appetit abun-
danter gloriosus. Nam olim nouit in iudea deus. Et
p̄ hoc sacramētū cōuerſionis gentiliū gloria dei notis-
cat p̄ totū mundū. Jo. 17. Ego te clarificauit tc. Et hoc
intelligentibus scz quod compleatur in eis Bo. 5. Gloria
mūr in spe glorie filiorū dei. Et Bo. 11. O altitudi di-
uitiarū sapientie et scientie dei tc. Hoc verbum est q̄d
est christus id est quod p̄ christūm adimplētur scz spē
glorie que olim videbāt pmissa solū iudeis Act. 10. Mi-
rabant q̄ et in nationes diffusa est gloria tc. Bo. 5. Ju-
stificati ex fide pacem habeam⁹ tc. Et post. et gloriamur
in spe glorie filiorū dei tc. Es. 11. Radix iesse qui stat
in signum populoꝝ tc. Sic ergo ostendit origo ministe-
rii et finis. Et subdit vīs eius cū dicit. Quē nos tc.
Et circa hoc tria facit: q̄ pmo ostēdū vīsum eius. Secūdū
fructū ibi. Et exhibeamus tc. Tertio auxilium si-
bi impensum ad consequendū vīsum ibi. In quo scz labo-
ro tc. Vīsus eius est nūciare christum. Et ponit vīsum et
modum vīendi. p̄. Annūciat̄ inter gentes studia ei⁹
tc. 1. Jo. 1. Quod vidimus et audīmū annūciamus vo-
bis tc. Modus ponit ibi. Corripientes tc. Quod est
perfecta annūciatio: q̄via omni homini non solum iude-
is. Matth. vltimo. Docete omnes gentes tc. Modus
etiam eius est docere veritatem et refellere falsitatem. Et
ideo dicit. Corripientes omnes errorem vel infideles in
vita. 2. Corin. 10. Arma militie nostre nō sunt carnalia
sed potentia dei ad destructionē munitionē. confilia des-
tructioꝝ tc. Et docentes oēm hōmēm in omni sapien-
tia scz q̄ est cognitio dei Sap. 15. Nosce enī te p̄fumata
iusticia est: et scire iusticiam et veritatem tuam radix est im-
mortalitatis tc. Et. 1. Corin. 2. Sapientiā loquimur tc.
Fructus autē hic est q̄ homines ducunt ad perfectiō-
ne dicit. Ut exhibeamus omni hominem scz cuius-
cūp̄. conditionis perfectum non in lege: sed in christo.
Matth. 5. Estote perfecti tc. Sed nunquid quilibet te-
nerur ad perfectionem? Non. sed intentio predictoris
ad hoc debet esse. Et autē duplex perfectio charitatis.
Una de necessitate precepti: scz vt in corde nihil admis-
tit contrarium deo. Matth. 22. Diliges dominū deum
tuum ex toto corde tuo tc. Alia de utilitate cōſiliū et ab-
ſtineat etiam a licetis. et hec est perfectio superrogationis.
Sed ad hoc habuit auxilium a deo. Unde dicit. In quo
laboro scilicet certando cōtra infideles et peccatores. 2.
Limo. 2. Labora sicut bonus miles christi tc. Item
eluidem. 4. Bonum certamen certauit tc. Et hoc scōm-
pationez eius. 1. Corin. 15. H̄ra dei meū. Et hoc facit

in epistolam ad Colossenses II.

**de⁹ in me i virtute miraculoꝝ scz p̄bēdo virtutē. Lus.
vlti. Sedete i ciuitate donec induamini virtute ex alto.**

Capitulum secundū.

Dolo enim vos scire quale sollicititudinem habeat p vobis et p his qui sunt loadicie et qui cūq; non viderunt faciez meā in carne ut consolent̄ corda ipsorum instruci in charitate et in omnes diuitias plenitudinis intellectus in agnitione mysterij dei patris et iesu christi: in quo sunt omnes thesauri sapientie et scientie absconditi. Hoc aut̄ dico: vt nemo vos decipiatis in sublimitate sermonū.

Supra cōmendauit statū fidelium qui est gratia. et actore
les xp̄mib; p̄tegit eos contra p̄trariantia huic statutū et
p̄mo p̄tra doctrinā corrumptē. Secundo p̄tra pueros
mores. 3°. ca. ibi. **Igit̄** si consurrexisit te. Circa p̄mum
duo facit. Quia p̄mo ostēdit sollicitudinē de eoz statu.
Scđo tuec eos contra malā doctrinā ibi. Hoc aut̄ dico.
te. Itē p̄ma pars diuidit in tres particulas. Quia pri
mo ponit sollicitudinē. Scđo p̄sonas de quib; sollicitat̄
ibi. Pro vobis tc. Tertio de q̄ sit sollicitus ibi. Ut con
solent̄ te. Dicit ḡ. Volo enī vos scire qualē habeam sol
licitudinē sc̄z magnā. Et hoc p̄tinet ad bonū platiū Bo.
12. Qui p̄est in sollicitudinē Luc. 2. Pastores erāt in
eadem regione vigilantes et custodiētes vigilias nocti
super gregem suū tc. Et non solum p̄ se eouersis et si
bi presentibus sed etiā p̄ alij. Unde dicit. Pro vobis
quos non vidi corpore: sed t̄ mente. et non solū p̄ istis:
sed etiam p̄ illis q̄ nō viderit te. Sollicitus q̄ppē erat p̄
totū mūdo. Sap. 18. In vestē poderis aaron totus erat
obis terraz tc. Sic in mente apli. 2. Corin. 11. Preter
ea q̄ extirp̄e sunt instantia mea quotidianā sollicitu
do oīm eccl̄esiaz tc. Sed de quib; magis sollicitat̄ Res
pondeo. de non vīlis q̄tūm ad aliqd; q̄ nelicebat qd̄ fe
ret circa eos: nō aut̄ simplicē. Deinde cū dicit. Ut cō
solent̄ te. ostendit de q̄ sollicitus sit sc̄z de eoz consolati
one. Et p̄mo hoc ponit. Decido quo p̄st hoc haberi ibi. Instrucci te. Dicit ḡ. Ut cōsolent̄ id est p̄ me habe
ant consolationē sp̄nālē cuius consolationis factiuū est
boquim. Est enī factiuū gaudiū vt q̄ tristat̄ de aliq; conflo
leē de alio deo bono. Duo aut̄ sunt que consolant̄ nos:
sc̄z meditatio sapientie. Sap. 8. Erit allocutio cogitatio
nis tedijs mei. Aliud est oratio Jac. 5. Tristat̄ q̄s in vo
bis ore equo aio et psallat. Cōfēqnter cū dicit. Instru
cti te. ponit sapientie sapienti instructionē. Duplex et
hic lla sc̄z q̄ dicta est et que habet in glo. sic. Ut consol
atur corda ipsorū instrutorū tc. ad cognoscendū tc. Et et
id sensus. Instructio ḡ sapie consolat̄ cōtra mala tem
poralia. Debet aut̄ hic esse instructus de via. et ideo di
cit. In charitate sc̄z est via ad deū. 1. corin. 12. Adhuc
excellētiorē viā vobis demonstrati linguis tc. Instru
cti ergo in charitate q̄ deus nos diligēt: et qua nos eūz di
ligim̄. vtrūq̄ enī nos consolat̄ sc̄z q̄z dñs diligēt nos
Gal. 2. Vnu ego tc. Et post. Qui dilexit me et tradid
semper ipsum p̄ me. Lp̄b. 2. Vnu in misericordia p̄
pter nimia charitatē sua qua dilexit nos tc. Itē qua nos
deū diligimus nos cōsolamur. q̄z consolatiō ē amici si p̄
eo sustineat mala. Eccl. 22. Et si euenerit mihi mala. p̄
pter illum sustinebo tc. Et subdit. In omnes diuitias id
est in omni capacitate. Intellectus enī noster est in poten
tia

ta ad aliqd cognoscendū. s̄ intellect⁹ angeli in sua crea-
tione impletus est sc̄ientia intelligibiliū. Et ideo oportet
et nostro intellectui humano suggestam sc̄ientiam. Vel per
disciplinā. s̄ hec ē insufficiens. qz nunq̄ aliqd tñ potest
sc̄ientia & capacitate eius impleat. Vel p̄ revelationē di-
uinam & donum dei. Et hec est sufficiens Eccl. 15. Im-
plenis euz dñs sp̄u sapientie & intellectus tc. Et ideo di-
cit. Plenitudini intellectus id est in copiam. Sap̄. S.
Quid sapientia locupletius Isa. 33. Dicit salutis sapien-
tia & scientia. Instructi ergo in copia diuine sapien-
tie que copia implet intellectū. Et hoc habebim⁹ cognoscendi
deuz. Et ideo dicit. In agnitione mysteriū tc. Id
est ad cognoscendū veritatem sacramenti huius oculiti sc̄es
& deus sit pater iesu xp̄i. Vel mysteriū dei patris qd est
xp̄s iesus. Ideo dicit Matth. 11. de aplis. Abscondit
hec a sapienti⁹ & prudēti⁹ & revelasti ea paucis. Vel in
agnitione cene generatiois & incarnationis xp̄i Sap̄. C.
Cogitare ergo de illa sensus est cōsumatus. Augustin⁹
Beatus q̄ te nouit: inf. xp̄ q̄ te non nouit. Per cognitio-
nes habet homo omnē plenitudinem Jo. 17. Hec ē vita
eterna ut cognoscant te soluz verus deus tc. Sed nunq̄
& cognitionē xp̄i implet intellectus. Respondeo sic. qz
in eo sunt oēs thesauri tc. Deus h̄z om̄i rerū noticiā: et
hec noticia compābat thesauro. Sap̄. 7. Insinuitis enim est
thesaurus hominibus tc. Thesaurus est diuitiae congre-
gate. sed effuse non dicunt thesauri: qz in uno sunt
Deus enim sapientiam suā sparsit sup̄ om̄ia opa sua. Eccl.
1. Et sic non haber rationē thesauri: sed fin⁹ & huicmō
di rationes vniūnt in uno sc̄ez in sapientia diuina. & om̄is
h̄mōi thesauri sūt in xp̄o. Sapientia enim est cognitio diuina
norum. Scientia vero est creaturæ cognitio. Quicqđ
autē de deo potest scri piñens ad sapientiā torum dñs
abundanter in se cognoscit. Itēz quicqđ potest cognosci
de creaturis cognoscit in se supereminent. Quicqđ autē
in sapientia dei est: est in verbo suo uno. qz uno simplici
actu intellectus cognoscit om̄ia. qz in eo non est scientia
in potentia nec in habitu. Et ideo in isto verbo sunt oēs
thesauri tc. Sed addit. Abscondit. qz q̄ mibi aliiquid
abscondit contingit dupliciter. sc̄ez vel. ppter debilitate
intellectus mei: vel. ppter velamen oppositū. sicut quis
non videt candelam. vel quia cecus est vel velata est.
Itēz in verbo dei sunt om̄es thesauri sapientie & scientie
sed absconditi nobis qui nō habemus lūmpidos oculos
sed lippos Jo. 12. Vobis modicē lumen in vobis est. Et
qz est velatiū duplii velamine sc̄ez creature. qz intellect⁹
noster nunc ad illam cognitionē non potest nisi p̄ simili-
tudinem creaturæ Jo. 1. Inuisibilis deus p̄ ea que facit
sunt intellecta conspicunt sc̄ez. Itēz velatiū in carne. Jo.
1. Et verbū caro sc̄em ē tc. Et si aliqd videm⁹ de deo in
tū torum Isa. 45. Vere tu es deus absconditus tc. Nu-
meri. 20. Aperi es thesauri tuum. Ponam⁹ qz aliquis
habeat candela velata non quereret aliunde lumen nisi &
habitū ab eo reueletur. & ideo nō oportet sapientiā que-
rere nisi in xp̄o. 1. corin. 1. Non existimau me aliquid sci-
re nisi xp̄m iustum tc. Et. 1. Jo. 3. Cum reuelabit tunc sis
miles om̄es sc̄ez om̄ia sc̄ientia. sicut qui haberet libri
vbi esset tota scientia non quereret nisi vt scire illum li-
bum. sic & nos non oportet amplius querere nisi xp̄m.
Deinde cum dicit. Hoc aut̄ dico tc. Instructi & monet
eos p̄tra doctrinā corrup̄tū. Reducetb aut̄ a qbusdā
phib⁹ s̄a fidē & ab hereticī q̄ docebat obfuscatas legali-
tum. Jo p̄to instructi eos p̄tra phos. Sc̄do p̄tra iudicā-
tes ibi. In q̄ er circulus tc. In sc̄ientia vero mūdana duo
continent: qz est quedā sc̄ientia loquendi. et quedā sc̄ien-
tia rerum. & ideo dupliciter possunt decipere. Ideo p̄is
mo mūnt eos contra phos decipientes eos & sc̄ientias